

PAPER DETAILS

TITLE: Covid-19 Döneminde Yönetim Alanında Gerçekleştirilen Arastirmalar ve Gelecege Yönelik Öngörüler

AUTHORS: Ferhst AGÇAY,Ilkay GÜLERYÜZ,Benan KURT YILMAZ,Olca SÜRGEVİL DALKILIÇ

PAGES: 801-827

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2425989>

COVID-19 DÖNEMİNDE YÖNETİM ALANINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ARAŞTIRMALAR VE GELECEĞE YÖNELİK ÖNGÖRÜLER*

Dr. Ferhat Ağçay Kara Kuvvetleri Komutanlığı ORCID: 0000-0002-7481-9911	Dr. Öğr. Üyesi İlkey Güleriyiz Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı ORCID: 0000-0002-4700-3386	Dr. Öğr. Üyesi Benan K. Yılmaz Sinop Üniversitesi Ayancık Meslek Yüksekokulu ORCID: 0000-0002-1265-7136	Doç. Dr. Olca Sürgevil Dalkılıç Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ORCID: 0000-0002-7667-8104
---	---	---	--

• • •

Öz

Covid-19 salgınının ürettiği ekonomik ve sosyal krizler, dünya genelinde sağlıktan ticarete birçok alanda yönetsel süreçlerin aksamasına yol açarak kısa ve uzun vadede yönetim uygulamalarının değişimini gerektirmiştir. Bu araştırmanın amacı Covid-19 salgın sürecinin yönetim alanına etkileri, alan araştırmalarının gelişim eğilimleri, yönetim alanında yapılan ve yapılacak araştırmaların odak noktalarını belirlemektir. Bu kapsamda çalışma süresince Covid-19'un yönetim alanında oluşturacağı etkileri bütüncül bir açıdan ortaya koymak, önemli noktaların fark edilmesini ve anamlandırılmasını sağlamak için nicel ve nitel analiz birlikte kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Covid-19 salgını etkilerinin yönetilebilmesi için sağlam ve sürdürülebilir yönetim stratejilerinin oluşturulması, değişen çalışma ve yaşam kalıpları doğrultusunda uzaktan çalışma, ileri teknoloji ve dijitalleşme uygulamalarının artırılması, performans değerlendirme ve denetimde yeni kriterler belirlenmesi, kriz yönetimi ve liderlik süreçlerinin gözden geçirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca Covid-19 salgınının yarattığı iş ve özel yaşam alanındaki değişiklikler doğrultusunda, bireylerin örgütsel bağlılığı, örgütsel adaptasyon süreçleri ve motivasyonları konularında yeni çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Covid-19, Yönetim, Bibliyometrik analiz, Nitel araştırma

*Research Conducted in the Field of Management in the Covid-19 Period
and Future Insights: A Mixed Method Research*

Abstract

The economic and social shocks produced by the Covid-19 epidemic have required the change of management practices worldwide in the short and long term by causing disruption of administrative processes in many areas from health to trade. The purpose of this research is to determine the effects of the Covid-19 epidemic process on the management field, the development trends of field studies and the focal points of the researches that have been and will be conducted in the field of management. In this context, during the research quantitative and qualitative analysis has been adopted in order to reveal the effects of Covid-19 in the field of management in a holistic way and to ensure that important points are noticed and interpreted. As a result of the research, it has been determined that in order to manage the impacts of the Covid-19 epidemic, it is necessary to establish robust and sustainable management strategies, to increase the applications of remote working, advanced technology and digitalization in line with changing working and life patterns, to determine new criteria in performance evaluation and audit, to review crisis management and leadership processes. At the same time, it is recommended to carry out new researches on the organizational commitment of individuals, organizational adaptation processes and motivation as a result of the changes brought by the Covid-19 epidemic to work and private life.

Keywords: Covid-19, Management, Bibliometric analysis, Qualitative research

* Makale geliş tarihi: 01.06.2021
Makale kabul tarihi: 11.10.2021
Erken görünüm tarihi: 13.05.2022

Covid-19 Döneminde Yönetim Alanında Gerçekleştirilen Araştırmalar ve Geleceğe Yönelik Öngörüler*

Giriş

2019 yılının son döneminde ortaya çıkan Covid-19 virüsü, ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra öncelikle uluslararası kamu sağlığını tehdit eden acil durum ve ardından 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel salgın olarak ilan edilmiştir (WHO, 2020). Alınan tüm tedbirlere rağmen 2020 yılında şiddetini ve etkisini arttıran Covid-19 salgını küçük ve orta ölçekli işletmeler başta olmak üzere birçok işletme üzerinde finansal sürdürülebilirlik, istihdam, yönetim ve iletişim konularında yıkıcı sonuçlara yol açmıştır (Sang ve Trimi, 2020). Covid-19 sürecinin etkileri ve yaşanan belirsizlikler nedeniyle uygulanan kapanmalar ve sosyal mesafe kuralları; taleplerde düşme, ekonomik faaliyetlerde azalma, belirsiz dış çevre ve tahmin edilemeyen gelecek algısı oluşturmuştur. Ayrıca salgının etkisinden kurtulmak isteyen işletmeler bu dönemde gelişim ve büyüme stratejileri üretmekten uzaklaşarak kriz yönetimi, ayakta kalma ve varlığını devam ettirme stratejilerine odaklanmışlardır. İnsanlık tarihinde daha önce görülen krizler belirli sektörler, ülkeler ve firmaları etkilerken Covid-19 gerçek anlamda ve küresel olarak her bireyi, işletmeyi ve gelişmişlik seviyesinden bağımsız olarak her ülkeyi etkilemiştir (Guderian vd., 2020). 2020’de küresel ekonomide görülen daralmanın; Büyük Buhran’dan sonra en ciddi daralma olduğu ve son on yılda gerçekleşen küresel mali krizlerde görülen küçülme oranlarını geride bırakacağı düşünülmektedir (IMF, 2020).

Covid-19 salgını yönetim kademeleri üzerinde profesyonel, sosyal ve psikolojik sonuçlar doğurmuş, her gün ortaya çıkan bilgi akışı ve güncellemeler hızlı karar alma, iç ve dış süreçleri gözden geçirme, güçlü iletişim mekanizmaları oluşturma ve liderlik modellerinin farklı özelliklerini aynı anda kullanmayı gerekli kılmıştır (Battaglia vd., 2020).

Covid-19’un yönetim alanı üzerinde oluşturduğu etkiyi yorumlamaya yönelik olarak alanyazında Verma ve Gustafsson (2020), Öztürk ve Gök (2020) tarafından yapılmış nicel çalışmalar bulunmaktadır. Verma ve Gustafsson (2020) çalışmalarında; Covid-19’a ilişkin yönetim alanında yapılan çalışmaları

* Sinop Üniversitesi’nin 10.04.2021 tarih ve 2021/56 sayılı Etik Kurul izni ile gerçekleştirilmiştir.

bibliyometrik yöntem ile analiz ederek, çalışmalardaki eğilimleri dört ana başlık ve 18 altbaşlık altında tanımlamış ve Covid-19'un yönetim alanındaki uygulamaların değişimini kısa ve uzun vadede hızlandıracağını ifade etmiştir. Verma ve Gustafsson (2020) Covid-19'un etkilerinin daha iyi anlaşılması, fırsatların tanımlanması ve yönetim alanındaki yeni yönelimlerin ortaya konulması için gelecekte yapılacak çalışmalarda teorik ve ampirik araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılmasını ve çalışmanın zaman kapsamı bakımından genişletilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Öztürk ve Gök (2020) tarafından yapılan bibliyometrik analiz çalışmasında ise Covid-19'a yönelik çalışmaların ana odak noktalarıyla birlikte ortak atıf ve ortak yazar analizleri gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda belirtilen değerlendirmeler doğrultusunda tarafımızca gerçekleştirilen bu çalışma ile Covid-19'un yönetim alanına etkisini bütüncül bir açıdan ortaya koymak, önemli noktaların farkedilmesini ve anlamlandırılmasını sağlamak için nicel ve nitel analiz birlikte kullanılmıştır. Bu yolla araştırma sorusunun daha iyi anlaşılmasına, yapılandırıcı ve yorumlayıcı sonuçlar elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda elde edilen sonuçların güvenilirliği, doğruluğu ve benzerliği ile birbirlerini bütünlemesi, yeni bakış açılarının ve kişisel deneyimlerin yansıtılması hedeflenmektedir. Ayrıca bu çalışmada; salgının ortaya çıkmasından itibaren bir yıllık süre içerisinde konunun nasıl ele alındığının ortaya konması ve zaman içindeki değişimlerin yanı sıra yayın sayıları da incelenmekte, ulusal ve uluslararası veri tabanlarında yer alan yayınlarda işlenen kavramların karşılaştırması da yapılmaktadır.

Bu çalışmada Covid-19 salgını sonrasında, yönetim alanında meydana gelen değişimleri ve olası gelişmeleri değerlendirmek, salgının yaratıcı yıkım etkisinin yönetim alanındaki etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda bibliyometrik analiz yaklaşımı ile yönetim alanında yapılan çalışmalar incelenmiş, bu çalışma sonucunda elde edilen veriler soru formatına dönüştürülmüş, gelecek etkilerin neler olacağı nitel analiz yöntemiyle değerlendirilmiş ve Covid-19 bağlamında yönetim alanyazınına katkı sunulması amaçlanmıştır. Çalışma süresince, "Covid-19 salgın sürecinin yönetim alanına etkileri ve alan araştırmalarının gelişim eğilimleri nelerdir?" ve "Covid-19 salgın süreci bağlamında yönetim alanında yapılan ve yapılacak araştırmaların odak noktaları nelerdir?" sorularına cevap bulunması amaçlanmıştır. Aşağıdaki bölümde araştırma sorularına cevap bulmak için takip edilen yöntem hakkında bilgi verilmektedir.

1. Yöntem

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin güvenilirliğini arttırmak, tek bir yöntemle elde edilen verilerin test edilmesini sağlamak, araştırma konusuna derinlik ve farklı bakış açıları yansıtmak için nicel ve nitel araştırma desenlerinin

güçlü yönlerinin birleştirilerek kullanılması gerekebilir (Fırat vd., 2014). Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi olarak bibliyometrik analiz ve nitel araştırma yöntemi olarak içerik analizinin birlikte kullanıldığı açıklayıcı bir araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırma yöntemi doğrultusunda önce nicel veriler toplanmış ve daha sonra araştırma konusunu derinleştirmek amacıyla nitel analiz yapılmıştır. Aşağıda çalışma süresince takip edilen araştırma yöntemlerine ilişkin bilgiler sunulmaktadır.

1.1. Bibliyometrik Analiz

Bibliyometrik analiz, öznel bakış açılarını ortadan kaldırarak araştırmacılara alandaki en etkili çalışmaları ve en çok yoğunlaşılan alanların aktarılmasını sağlamak (Zupic ve Cater, 2015), yazılı yayınların güncel nicel analizini yapmak, bilim alanındaki gelişmelerin hangi konular üzerinde yoğunlaştığını belirlemek (Demir ve Erigüç, 2018), bilimsel alanın dinamiklerini ve özelliklerini ortaya koymak, önemli görüşleri ortaya çıkarmak, yayınlar ve bulgular arasındaki bağı tanımlamak ve bilgi teorileri geliştirmek için kullanılmaktadır (Cobo vd., 2011).

Bu çalışmada bibliyometrik analizde sıklıkla kullanılan ve araştırma başlıklarını, araştırma özet bilgilerini ve çalışmaların tanımlanmasında kullanılan anahtar kelimeleri dikkate alarak konunun kavramsal yapısına odaklanan (Van Eck ve Waltman, 2010; Cobo vd., 2011) co-word analizi üzerine yoğunlaşmıştır. Co-word analizi araştırma alanının yönelimlerini gözlemlemek, kavramlar arasındaki ilişkiler ağını ortaya çıkarmak, araştırma konusunun başlıklarını belirlemek için kullanılmaktadır (Glanzel, 2003).

Bu çalışmada; etki faktörü yüksek yayınları kapsaması, geniş içerikler ve araştırma kolaylığı sağlaması, bilimsel etki değeri yüksek yayınları barındırması nedeniyle Web Of Science (WOS) veri tabanı kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesi için aramalar “Covid-19, Novel Corona Virus, Coronavirus Pandemia, Coronavirus, Covid-19 Pandemia, COVID-19, Coronavirus Disease, Coronavirus 2019, 2019 Novel Coronavirus Disease” kelimeleri kullanılarak yapılmıştır. Araştırma verileri; Web of Science kategorileri arasında yer alan *Yönetim (Management)*, *İşletme (Business)*, *Disiplinlerarası Sosyal Bilimler (Social Sciences Interdisciplinary)*, *Yöneylem Araştırması Yönetim Bilimi (Operations Research Management Science)*, *Davranış Bilimleri (Behavioral Sciences)* ve *Sosyal Konular (Social Issues)*’da yapılmıştır. Her ne kadar arama ölçütleri detaylı olarak girilse de bazı çalışmaların doğrudan yönetim alanında olmadığı tespit edilmiştir. Bu noktadan yola çıkarak tüm çalışmalar, başlık ve özet kısımları incelenerek gözden geçirilmiştir. İnceleme sonucunda yukarıda belirtilen disiplinler dışında kalan araştırmalar çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmanın güvenilirliği için dahil edilen araştırmaların içeriği de detaylı olarak

incelendikten sonra kapsama alınmıştır. Araştırma tarih aralığı olarak 01 Ocak 2020-15 Ocak 2021 belirlenerek yayın dili İngilizce olan makale türündeki çalışmalara ulaşılması amaçlanmıştır.

Aramalar sonucunda WOS veritabanında 1116 araştırmaya ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarını analize uygun hale getirmek için veriler MS Excel programına aktarılmış ve yapılan çalışma neticesinde 12 makale sonuçlar içerisinde tekrarlandığı, 25 makale ise araştırma amacına uymadığı tespit edilerek araştırma kapsamından çıkarılmış ve sonuç olarak 1079 makale değerlendirmeye alınmıştır. Değerlendirmeye alınan veri setini düzenlemek ve analize uygun hale getirmek için kelime tekrarları silinmiş, kısaltmalar açık olarak yazılarak aynı anlamı ifade eden kelimelerin yazımı standartlaştırılmıştır. Elde edilen veri setinin haritalara dönüştürülerek görselleştirilmesinde birçok görselleştirme özelliği sunması, geniş bir veritabanını desteklemesi, ortak varlık analizlerine, ortak atıf analizlerine ve bibliyografik eşleşmeye uygun olması nedeniyle Vosviewer programı (Waltman ve Van Eck, 2012) seçilmiştir.

Ulusal veri tabanında Covid-19'un yönetim alanına ilişkin yapılan yayınların bibliyografik analizinin yapılması için TR DİZİNİ de kapsayan TÜBİTAK ULAKBİM çatısı altındaki Dergipark veritabanı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Dergipark üzerinden veri elde etmek için "Covid-19", "Kovid-19", "Koronavirüs", "Salgın", "Yeni Tip Virüs", "Pandemi", "SARS-Cov-2" kelimeleri ayrı ayrı kullanılarak aramalar yapılmıştır. Araştırma alanı olarak sosyal bilimler başlığı altında yer alan "İşletme, İşletme Finans, Disiplinler Arası Sosyal Bilimler, Davranış Bilimleri" alanları seçilmiş ve sadece 2020 yılı içerisinde yayınlanmış makale türünde olan çalışmalar değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca çalışmaların başlık ve özetleri incelenerek yönetim ve organizasyon disiplinine ait olanlar ele alınmıştır. Bunun dışında kalan makaleler çalışmaya dahil edilmemiştir. "Covid-19" anahtar kelimesiyle yapılan aramada 113 sonuç, "Kovid-19" anahtar kelimesiyle yapılan aramada 109 sonuç, "Koronavirüs" anahtar kelimesiyle yapılan aramada 25 sonuç, "Salgın" kelimesiyle yapılan aramada 52 sonuç, "Yeni Tip Virüs" anahtar kelimesiyle yapılan aramada 21 sonuç, "Pandemi" kelimesiyle yapılan aramada 17 sonuç ve "SARS-Cov-2" anahtar kelimesiyle yapılan aramada 2 sonuç olmak üzere toplam 339 sonuç elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarını analize uygun hale getirmek için veriler MS Excel programına aktarılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde sonuçlar içerisinde tekrarlanan ve araştırma amacına uymayanlar tespit edilerek araştırma kapsamından çıkarılmış ve sonuç olarak 94 makale değerlendirmeye alınmıştır.

Aşağıdaki bölümde araştırmanın bulguları ve verilerin analizi, analizler doğrultusunda Covid-19'un yönetim alanına etkileri, araştırmaların gelişme eğilimleri ve günümüze kadar benzer alanda yapılan araştırmaların odak noktaları hakkında tartışmalara yer verilmektedir.

1.2. Bulgular ve Tartışma

Web of Science (WOS) veri tabanından alınan verilerin analize uygun hale getirilmesiyle 86 ülkede ve 782 farklı kurumda yapıldığı görülen toplamda 1079 makale araştırma kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma kapsamında yapılan ortak varlık co-word analiziyle yönetim alanında öne çıkan kavramların 8 farklı kümede toplandığı görülmüştür. Ortak varlık analizi sonucu oluşan kümeler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Ortak Varlık Analizi (Co-Occurrence)

Kümeler	Anahtar Kelimeler
1	Kaygı, Feminizm, Cinsiyet, Yüksek Öğretim, Eşitsizlik, Kesişimsellik, Sınıf, Irkçılık, Çalışma
2	Kriz Yönetimi, Yenilikçilik, Bilgi Yönetimi, Liderlik, Performans, Strateji, Turizm
3	Hatalı bilgilendirme, Özel Yaşam, Kamu Sağlığı, Risk İletişimi, Sosyal Medya, Gözetim-İzleme-Takip, Güven
4	Küreselleşme, Sağlık, Sağlık Hizmetleri, Risk, Dayanışma, Teknoloji, Belirsizlik
5	Eğitim, Yönetim, Bakım, Dayanıklılık, Sürdürülebilirlik
6	Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS), Kriz, Girişimcilik, Uzaktan Çalışma
7	Tüketici Davranışları, Sosyal Mesafe, Dönüştürücü Hizmetler, İyi Olma
8	İş ve Yaşam Dengesi, Kişisel Yaşam Deneyimi

Ortak varlık analizi sonucunda 1. kümede; *kaygı, feminizm, cinsiyet, eşitsizlik, kesişimsellik* kavramları yer almıştır. Bu kapsamda, örgütler tarafından Covid-19’un etkisini azaltmaya yönelik alınan kriz yönetim tedbirlerinin düşük ücretle çalışan, temsil gücü az olan ve iş yerinde cinsiyete dayalı engellerle karşılaşan kadınlar üzerinde potansiyel olumsuz etkiler oluşturacağı, daha önce var olan eşitsizliklerin yanı sıra özel riskler de yaratabileceği ifade edilmektedir (Nadje, 2020; Richardson ve Berkhout, 2020). Salgının kadınlar üzerinde oluşturduğu kriz etkisini (Peck, 2020) vurgulamaya yönelik olarak bazı araştırmacılar; Covid-19 sürecini “she-cession” olarak tanımlamış ve ABD tarihinde ilk kez iş ve gelir kayıplarına yol açan bir ekonomik gerilemenin kadınları erkeklerden daha fazla etkilediği bildirilmiştir. Aynı şekilde toplumlar

içerisinde önceden varolan kesişimsel eşitsizliklerin salgın sürecinde etnik azınlıklar, ev hizmetlerinde çalışanlar, göçmenler ve savunmasız gruplar üzerinde artan seviyede baskılar oluşturduğu ifade edilmiştir (Ozkazanc-Pan ve Pullen, 2020).

Ortak varlık analizi sonucunda 2. kümede; yönetim alanyazınında geniş yer tutan **kriz yönetimi, yenilikçilik, bilgi yönetimi, liderlik, performans, strateji** kavramları yer almıştır. Covid-19 salgını hizmet sektörleri üzerinde de sosyal ve ekonomik krizlerin oluşmasına neden olmuştur. Çalışanların mevcut çalışma ortamları önemli ölçüde değişikliğe uğramış ve yüksek seviyede belirsizlikler oluşmuştur (Carnevale ve Hatak; 2020). Sanal liderlik ve çalışma üzerine kısıtlı yetenekleri olan yöneticiler çalışanların iş performansını değerlendirmede ve sanal ekipler oluşturmada yetersiz kalmışlardır. Örgütlerin, insan kaynakları yöneticilerinin, çalışanların ve hizmet sağlayıcılarının dijital olgunluk düzeylerindeki yetersizlik işlerin istenilen seviyede yürütülmesini engellemiştir (Bartsch vd., 2021). Yönetim alanında çok uzun süreden beri tartışılan liderlik kavramı Covid-19 ile beraber farklı bakış açılarıyla tekrar tartışılmaya başlanmış, işletmelerin ve örgütlerin salgın sebebiyle oluşan kriz durumundan çıkmasını sağlayacak temel yeteneklerden biri olarak görülmüştür. Bu süreçte liderlerden iç ve dış çevreyle sürekli iletişim kurmaları, müzakereler yürütmeleri, çalışanların ihtiyaçlarını tanımlayabilmeleri, açık ve somut görevler vermeleri, yön göstermeleri, belirsizliği azaltmaları, küçük takımlar kurmaları (Foss, 2020) yetki devri yapmaları, tehditleri tanımlamaları ve empati kurmaları beklenmiştir. Çalışanlar çoğunlukla kriz öncesi dönemde karizmatik ve motive edici liderlik modellerini benimserken salgın sürecinde dürüst, güvenilir ve kaynakları etkin kullanan liderlik arayışı ön plana çıkmıştır (Grint, 2020). Covid-19 sürecine ilişkin bu kümede yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırmaların pazarlama hizmetleri, turizm, tedarik zinciri, aile şirketleri, küçük ve orta ölçekli işletmeler, konaklama, ulaşım ve eğitim kurumları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Ortak varlık analizi sonucunda 3. kümede; **hatalı bilgilendirme, özel yaşam, kamu sağlığı, risk iletişimi, sosyal medya, gözetim-izleme-takip, güven** kavramları yer almıştır. Covid-19 salgını süresince; sosyal medya, kamunun yeni bilgilere erişmesi, yaşanan kişisel tecrübelerin ve bakış açılarının eş zamanlı olarak küresel anlamda paylaşılmasında büyük rol oynamış (Naeem, 2020), sosyal medya kullanım oranları salgının başlangıcından itibaren ciddi düzeyde artmıştır (Skahill, 2020). Bununla beraber sosyal medya üzerinden yapılan hatalı bilgilendirmeler, kişilerin motivasyon eksiklikleri ve bireysel özellikleri ile birleşerek sosyal medya yorgunluğunun oluşmasına neden olmuştur (Najmul vd., 2020). Örgütler ve yönetimler bu dönemde yönetim süreçlerini zorlaştıran, kasıtlı olarak yayılan, korku ve paniğe yol açan infodemi (infodemic) ile de mücadele etmiştir (WHO, 2020). Sosyal medyanın yanlış kullanılması ve hatalı kriz iletişimi sonucunda insanlar internet üzerinden yaptıkları araştırmalarla virüsü

taşıyıp taşımadıklarını tespit etmeye çalışarak psikolojik ve çevrim içi hastalık olarak tanımlanan siber hastalığa (cyberchondria) yakalanmaya başlamışlardır. Bu durum çalışanlar üzerindeki manevi baskıları arttırmış, moral ve motivasyon kayıplarına yol açmış, duygusal ve fiziksel rahatsızlıkların oluşmasına neden olmuştur (Laato vd., 2020). Covid-19'un ortaya çıkışına ve yayılmasına ilişkin çok sayıda kaynağı ve amacı belli olmayan çevrimiçi iddialar sosyal medya ortamlarında dolaşmaya başlayarak halk sağlığını korumaya yönelik çabaları baltalamıştır (Chou vd., 2020).

Ortak varlık analizi sonucunda 4. kümede **küreselleşme, sağlık, sağlık hizmetleri, risk, dayanışma, teknoloji, belirsizlik** kavramları yer almıştır. Covid-19, yayılma hızı ve oluşturduğu olumsuz etkilerle daha önce yaşanmış olumsuzluklardan ayrılarak küresel ekonomik faaliyetleri çok kısa süre içerisinde askıda bırakmış, küresel anlamdaki tedarik zincirinin ve işbirliğinin bozulmasına yol açmıştır (McCausland, 2020). Birçok ülke salgının yayılım hızını durdurmak için gerekli önlemleri almaya çalışarak ekonomik faaliyetleri sınırlandırmıştır. Bu süreçte birçok işletme küresel anlamda yaşanan belirsizliği yönetmek, risk yönetimi ve stratejik yönetim stratejileri doğrultusunda istenmeyen sonuçlardan kaçınmak için birbirleriyle ilişkili veya asimetrik riskleri tanımlamaya çalışmıştır (Sharmaa vd., 2020). Kapanmaların ve seyahat yasaklarının uzatılması genel ekonomik görüntüyü etkilemiş, küresel ve bölgesel tedarik zinciri olumsuz etkilenerek arz-talep dengesinde bozulmalara yol açmıştır. Vaka sayısının artışı ile beraber ekonomik verilerde negatif görünümeler oluşmaya başlamıştır (Pantano vd., 2020). Bu süreçte, Covid-19 salgın sürecinin etkileriyle birleşen küreselleşme, teknolojik ilerlemeler, çevresel değişimler gibi eğilimler yönetim süreçlerini belirsizleştirmiştir. Salgının etkileri örgütleri; yenilik, varlık amaçlarının tekrar ifade edilmesi, yaratıcı çözümler sunma, yeni liderlik uygulamaları geliştirme, esneklik, çeviklik, dayanıklılık ve hız gibi alanlarda acil değişiklikler yapmaya zorlamıştır (Sang ve Trimi, 2020). Dijitalleşme sürecinde gerekli adımları atmayan örgütler salgın sürecindeki gelişmelerle birlikte varlıklarını devam ettirebilmek için kendilerini hızlı bir dönüşüme girmek zorunda hissetmişlerdir. Ortaya çıkan belirsizlikleri yönetmek için örgütler esnek yapılar kurmaya, önem arz etmeyen toplantıları kaynak tasarrufu sağlayacak şekilde sanal ortamlarda yapmaya başlamışlardır (Özoran, 2020). Belirsizlikler küresel ölçekteki tedarik zinciri, tüketim mekanizmaları, ticaret faaliyetlerinde olduğu gibi yönetim mekanizmalarındaki süreçleri de etkilemiştir. Belirsizliği azaltma yönünde verilen çabalar insanlık tarihinin en önemli krizi olarak tanımlanan bu süreci ve sonrasını anlamamıza dair önemli ipuçları vermektedir (Aysan, 2020).

Ortak varlık analizi sonucunda 5. kümede; **eğitim, yönetim, bakım, dayanıklılık, sürdürülebilirlik** kavramları yer almıştır. Covid-19 salgınının etkilerinden korunmaya yönelik olarak uygulamaya konulan tedbirler ve yayılım

sürecinde elde edilen tecrübeler ülkeler ve işletmeler arasında paylaşılmasına rağmen bu etkilerden kurtulma stratejileri örgüt yapıları, örgüt çalışanları, iş yapma biçimleri, faaliyet gösterilen iç ve dış çevredeki paydaşlara göre farklılıklar göstermektedir (Linan ve Jaen, 2020). Belirsizlik, karmaşıklık, tahmin edilemezlik genelinde oluşturulan bu stratejilerde dayanıklılık, sürdürülebilirlik ve hemen uygulanabilir yönetim teklifleri temel unsur olarak ön plana çıkmıştır (Guderian vd., 2020). Bu beklentiler doğrultusunda salgın sürecinde adaptasyon stratejilerine ve girişimcilik faaliyetlerine odaklanan örgütler; çevrimiçi hizmetler, e-ticaret, değer zincirinin dijitalleşmesi, uzaktan çalışma, uzaktan öğrenme ve eğitim, yazılım tabanlı çözümlerde artışlar ve gelişmeler kaydederek görünür, çevik ve üretken yapılara dönüşmenin yollarını aramaya başlamışlardır (Linan ve Jaen, 2020).

Ortak varlık analizi sonucunda 6. kümede; **kurumsal sosyal sorumluluk, kriz, girişimcilik, uzaktan çalışma** kavramları yer almıştır. Covid-19 salgınının sebep olduğu kriz etkilerinin azaltılmasında, normalleşmenin sağlanmasında, ekonomik eşitsizliklerin giderilmesinde (Bapuji vd., 2020) KSS projelerinin olumlu etkilerinin olacağı görülmektedir. Çalışanların KSS projelerine gösterdiği tepkiler projelerin uygulamasında ve başarısında anahtar unsur konumundadır (Aguinis vd., 2020). Salgın sürecinde KSS uygulamalarını benimseyen örgütler müşterileriyle yakın temasta bulunarak onların istek ve ihtiyaçları doğrultusunda çözümler üretebilmişlerdir. Bu anlamda örgütler yardım kampanyaları başlatmış, gelirlerinin bir kısmını bağışlamış, devlet yönetimleri tarafından başlatılan salgınla mücadele çabalarını desteklemiş, yoksulluk ve eşitsizlik gibi sosyal sorunlarla mücadele etmişlerdir (He ve Harris, 2020). Bununla birlikte salgın sürecinde oluşan kriz durumları, sosyal mesafe kavramı ve uzaktan çalışma yöntemleri KSS varsayımları, kavramları ve uygulamaları üzerinde istenmeyen etkiler oluşturmuştur (Crane ve Matten, 2020). Bu süreçte uzaktan çalışmanın yaygınlaştırılması, tedarik ağlarının yeniden tanımlanması, operasyonların minimum kaynakla yönetilmesi, sermaye kontrolünün sağlanması ve ürün portföylerinin yeniden düzenlenmesi girişimleri benimsenmiştir (Bhattacharyya ve Thakre, 2021). Covid-19 salgını ve sonrasında gerçekleşen kapanmalar dünya genelindeki en büyük uzaktan çalışma tecrübesinin oluşmasını sağlamıştır (Markwana ve Govind, 2020). Örgütlerin uzaktan çalışma kavramı ile tanışması 1970'li yıllara dayanmasına rağmen 2019'un son günlerini de kapsayan çalışmalara göre dünya genelindeki çalışanların sadece yüzde 5'inden biraz fazlası uzaktan çalışmayı düzenli olarak uygulamaktaydı (Leonardi, 2021). Fakat Covid-19 salgını sonrası dünya genelindeki örgütlerin %46'sı bu süreç içerisinde uzaktan çalışma uygulamalarını kullanmaya başlamış ve büyük çoğunluğu ise bu uygulamaların kalıcı hale dönüşmesi için gerekli altyapı ile birlikte dijitalleşme süreç ve politikalarını tanımlamaya başlamıştır. Covid-19 salgını çalışan veya insan kaynakları yöneticisi olma deneyimlerini sonsuza dek değiştirmiştir

(Markwana ve Govind, 2020). Dijital teknolojilerin sağladığı uzaktan çalışmadaki çarpıcı ve hızlı artışın örnekleri şu şekilde sıralanabilir: Zoom'un günlük aktif kullanıcı sayısı Mart 2020'de yüzde 67 oranında artmıştır. Microsoft Teams'in günlük aktif kullanıcı sayısı Kasım 2019'da 20 milyon iken Mart 2020'de 44 milyona çıkmıştır. Slack uygulaması Şubat-Mart 2020 döneminde 7.000 yeni ücretli müşteri tarafından kullanılmaya başlanmış ve önceki 6 aylık dönemdeki kullanıcı sayısına kıyasla %40'dan fazla artış kaydedilmiştir (Leonardi, 2021). Covid-19 salgını sürecinde uzaktan çalışma yeni normal olarak tanımlanmaya başlanmış ve çalışma tarzlarında oluşan değişiklikler doğrultusunda örgütler ve işletmeler için yapılan kilit personel ve asıl çalışan tanımlamalarının yeniden düşünülmesini gerektirmiştir. Aynı zamanda örgütlerde uygulanan liderlik tarzları, insan kaynakları uygulamaları, yönetim stratejileri, karar alma usulleri uzaktan çalışma kavramı doğrultusunda yeniden tasarlanmaya başlanmıştır (Antonacopoulou ve Georgiadou, 2020).

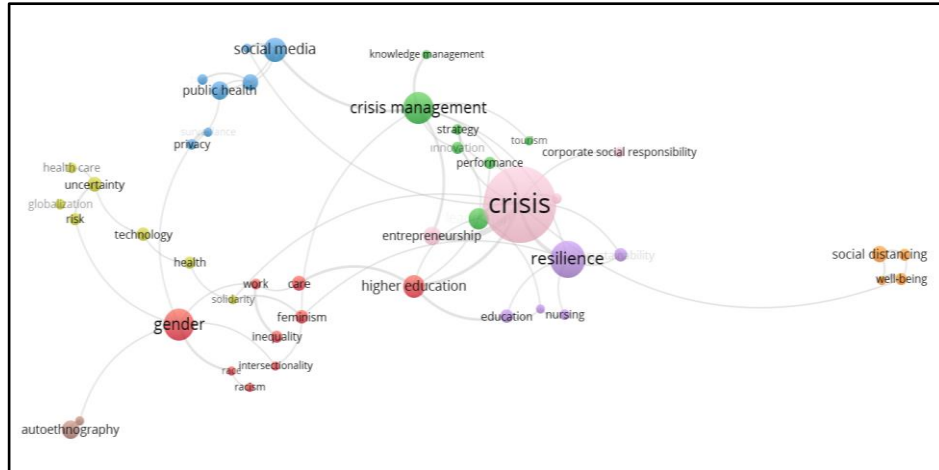
Ortak varlık analizi sonucunda 7. kümede; **tüketici davranışları, sosyal mesafe, dönüştürücü hizmetler, iyi olma** kavramları yer almıştır. Covid-19 salgını geleneksel alışveriş eğilimlerinde bulunan zaman, mekan, nesne, neden ve alışverişin nasıl gerçekleştiği kavramlarını değişikliğe uğratarak, çevrimiçi alışveriş ve panik satın alma yönelimlerini arttırmış, işini kaybedenlerin satın alma güçlerini düşürmüş, dış ticareti durdurmuş ve tüketim kalıplarını değiştirmiştir (Hall vd., 2021). Küresel tedarik zincirinin bozulması sonucu ortaya çıkan arz ve talep şoku karşısında kaynaklar yetersiz kalmış, bazı ürünlerin fiyatlarında anormal artışlar gözlenmiştir. Tüketicilerin işlem ve görüşlerinin kaydedildiği çevrimiçi uygulamalar salgın süresince artan oranda ilgi görmüştür. Sektörler ve işletmeler sosyal mesafe ve korunma tedbirleri nedeniyle eve kapanan tüketicilerin davranışlarını ve buna bağlı olarak fırsatları ve tehditleri daha iyi anlamak için bu süreçteki verileri kullanma eğilimi göstermiştir (Safara, 2020). Sosyal mesafe, kapanma ve karantina tedbirleri bireylerin psikolojik açıdan sağlık sorunları yaşamasına; stres, depresyon ve anksiyete semptomlarında artış olmasına ve uyku kalitesinin düşmesine neden olmuştur (Hammond, 2020).

Ortak varlık analizi sonucunda 8. kümede; **iş ve yaşam dengesi, kişisel yaşam deneyimi** kavramları yer almıştır. Covid-19 nasıl yaşadığımızdan nasıl çalıştığımızı kadar tüm süreçleri hızlı bir şekilde etkilemiş, iş ve aileye yönelik geleneksel davranış, düşünce ve deneyimlerde uyarı ve hazırlık süresi olmaksızın değişikliklere neden olmuştur (Vengerfeldt, 2020). Kapanma kararlarından bakım evleri, okullar ve üniversiteler de etkilenmiş, karar alıcılar eğitimin evden devam etmesini tavsiye etmiştir. Bu durum özellikle birçok çalışanı evden tam zamanlı çalışmaya uyum sağlamak zorunda bırakırken diğer yandan da tüm hane halkının sürekli bir arada bulunması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır (Anderson ve Kelliher, 2020). Covid-19 döneminde evden çalışma ve uzaktan çalışma gibi

uygulamaların çalışanlarda stres, kaygı, yalnızlık, tükenmişlik gibi olumsuz sonuçlara neden olduğu; bir an önce normale dönme isteklerinin ise hem iş hem de aile ilişkilerinde sorunlara yol açtığı belirtilmektedir (Palumbo, 2020; Schieman vd., 2020).

Şekil-1’de yer alan Co-Word Analizi doğrultusunda Covid-19 salgın sürecinde yönetim alanında yapılan çalışmalarda *kriz yönetimi*, *liderlik*, *cinsiyet çalışmaları*, *risk iletişimi*, *sosyal medya*, *küreselleşme*, *teknoloji kullanımı*, *kurumsal sosyal sorumluluk*, *uzaktan çalışma*, *tüketici davranışları* ve *iş ve aile dengesi* başlıklarının ön plana çıktığı belirtilebilir. Covid-19 ile ilişkili yönetim alanında yapılan çalışmalar 8 kümede toplanmış olup bu kümelerde toplam 46 kavram yer almakta ve her renk bir kümeyi temsil etmektedir.

Şekil 1: Co-word Analizi

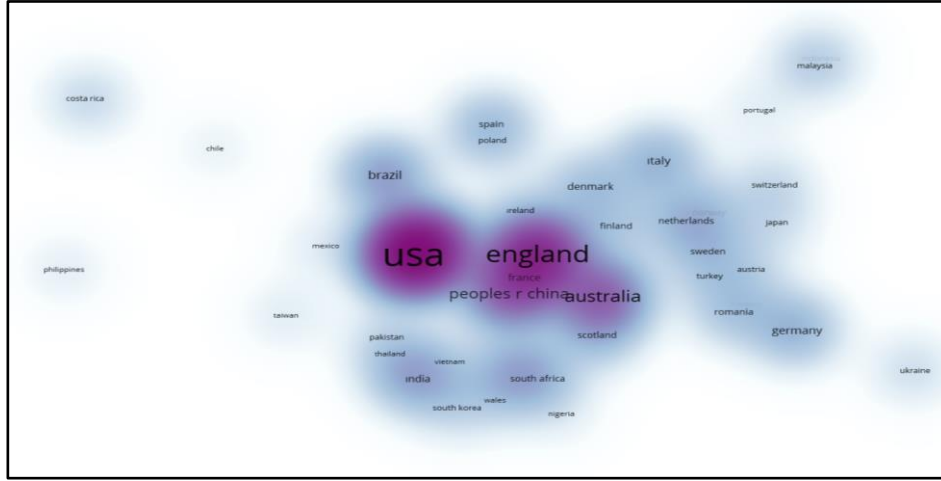

Şekil 1 incelendiğinde *Tüketici Davranışları*, *Sosyal Mesafe*, *Dönüştürücü Hizmetler*, *İyi Olma* kavramlarını içeren kümenin diğerlerinden izole biçimde yer aldığı ve bu alanların diğerlerine kıyasla daha az çalışılma eğiliminde olduğu değerlendirilmektedir. Buna karşın, *Kriz Yönetimi*, *Yenilikçilik*, *Bilgi Yönetimi*, *Liderlik*, *Performans*, *Strateji* kavramlarından oluşan kümenin diğer tüm kümelerle ilişki ve etkileşim içinde olduğu ve bu süreç içerisinde daha yoğun ve merkezi olarak çalışıldığı görülmektedir. *Cinsiyet çalışmaları*, *dayanıklılık*, *sosyal medya*, *kriz yönetimi* bu alanda en fazla çalışma yapılan diğer alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları Verma ve Gustafsson (2020) ile Öztürk ve Gök (2020) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları doğrultusunda ortaya konulan “Covid-19 salgın sürecinin devam etmesi, ulusal ve uluslararası alanda yeni bilgi

akışlarının oluşması, ihtiyaç ve beklentilerdeki değişimler nedeniyle kavramların yer aldığı kümelerin sayılarının değişebileceği ve küme içerisinde yer alan terimlerin farklılaşabileceği, yönetim alanının ilgi duyduğu konuların genişleyebileceği, yeni paradigma ve başlıkların ön plana çıkabileceği” varsayımlarını desteklemektedir. Bununla beraber, bu çalışmanın öne çıkan noktaları ise, “Covid-19 sürecinin insanlık tarafından bir kriz olarak algılandığı ve bu süreçten çıkış yöntemlerinin liderlik, teknolojik gelişim ve sürdürülebilir yönetim uygulamaları olduğu”dur.

Şekil 2: Ülkelerin Yayın Performansı

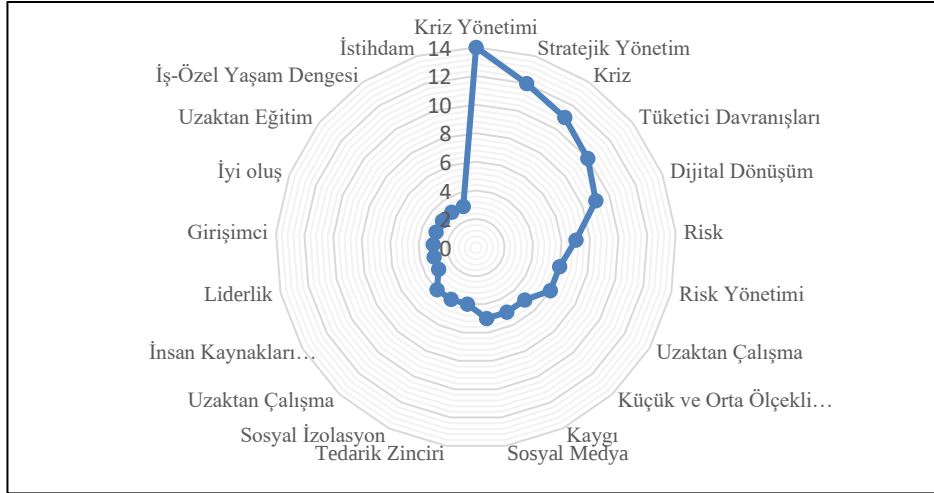

Covid-19 sürecine yönelik yönetim alanında ülkelerin yayın performansına ilişkin Şekil-2’de yer alan yoğunluk grafiği incelendiğinde, Covid-19 sürecine yönelik yönetim alanındaki bilimsel yayınlarda Amerika’nın merkezi bir konumda olduğu görülmüştür. Diğer yandan, İngiltere, Çin, Avustralya, Fransa, Kanada, Almanya ve İtalya bilimsel yayın yoğunluğu en fazla olan ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Bu ülkelerin vakaların en çok görülen ülkeler listesinde bulunması (Duddu, 2020), salgın sürecinde sosyo-kültürel ve ekonomik olarak en fazla etkilenen ülkeler arasında olması (Jones vd., 2021) bu yayın performansının sebebi olarak yorumlanabilir. Türkiye’nin yayın yoğunluğu merkezi konumda bulunan mor alana yakın olmasına rağmen Covid-19 sürecine ilişkin yönetim alanındaki bilimsel yayın performansı düşük olarak görülmektedir.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda TR Dizini de kapsayan ve akademik bilgiye erişimde en çok başvurulanan TÜBİTAK ULAKBİM çatısı altında bulunan Dergipark çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Dergipark veritabanında

yapılan taramalar neticesinde 335 adet makaleye ulaşılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda birbiriyle aynı olan ve araştırma amaçlarını tam anlamıyla karşılamayan makaleler araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Sonuç olarak, 2020 yılı içerisinde Covid-19’a ilişkin yönetim alanında yapıldığı görülen toplam 94 çalışma tespit edilmiş ve bunların tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmanın genel çatısını oluşturan ve araştırma amacına ilişkin en önemli bulgu olarak kabul edilen anahtar kelimeler çıkarılmış ve veriler MS Excel programına aktarılmıştır. Anahtar kelimelerin değerlendirilmesinde en az eşleşme oranı 3 ve üzeri olanlar değerlendirilmeye alınmış ve Dergipark veritabanında yayınlanan çalışmaların 21 kavram üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Covid-19 sürecine yönelik yönetim alanındaki çalışmaların Türkiye genelinde bulunan 47 farklı üniversite/kurum tarafından yapıldığı; konuya ilişkin 3 ve üzerinde yayın yapan sadece 8 üniversite/kurum olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde çalışmaların havayolu, turizm ve finans kuruluşları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 3: Anahtar Kelimelerin Kullanılma Sıklığı (Dergipark)

Şekil-3’de yer alan anahtar kelimelerin kullanılma sıklığı grafiğine göre Covid-19 salgın sürecine ilişkin Dergipark veritabanında yer alan yönetim alanındaki çalışmalarda *kriz yönetimi*, *stratejik yönetim*, *kriz*, *tüketici davranışları*, *dijital dönüşüm*, *risk*, *risk yönetimi* ve *uzaktan çalışma* başlıklarının ön plana çıktığı belirtilebilir. Bununla beraber *liderlik*, *girişimcilik*, *insan kaynakları yönetimi*, *iyi oluş*, *uzaktan eğitim*, *iş ve özel yaşam dengesi* konularındaki çalışmaların görece daha az olduğu değerlendirilebilir. Web of Science veri tabanında yapılan araştırmalar neticesinde yer alan *cinsiyet*

çalışmaları, eşitsizlik, bilgi yönetimi, risk iletişimi, hatalı bilgilendirme, belirsizlik yönetimi, uzaktan eğitim ve sürdürülebilirlik konularında Dergipark veritabanında henüz yeterli çalışma olmadığı değerlendirilmektedir. Dergipark'ta yer alan çalışmaların çoğunlukla salgının yönetimler üzerinde oluşturduğu ekonomik baskıları ve değer zincirindeki olumsuzlukları vurgulamaya dönük olduğu görülmüştür.

Web of Science ve Dergipark üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda Covid-19 salgınının yayılması ve olumsuz etkilerinin hissedilmesiyle beraber çalışmaların yoğunlaşmaya başladığı, önceleri sağlık ve biyoloji alanında görülen yayın sıklığının sosyal ve beşeri bilimler alanlarına doğru yönelmeye başladığı görülmüştür. Sosyal alanlarda yapılan ilk yayınlar öznellik ve kavramsal boyutunun oluşturulması üzerine yoğunlaşırken son dönemlerde artan şekilde Covid-19 salgının etkilerini anlamaya ve eğilimlerini değerlendirmeye yönelik meta-analiz, meta-sentez, derleme ve içerik analizi araştırma biçimleri kullanılmaya başlanmıştır.

1.3. Nitel Analiz

Bu araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın ilk bölümünde Covid-19 salgını süresince yönetim alanında yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak hangi konular üzerinde yoğunlaştığı bibliyometrik analiz yöntemiyle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise Covid-19 salgını süresince ve sonrasında yönetim alanında yapılacak olan yeni çalışmaların ne yönde gelişeceği konusuna odaklanılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünün oluşturulmasının nedeni araştırmanın iç geçerliğini arttırmaktır. Bu bağlamda araştırmada üçgenleme stratejisine başvurulmuştur. Üçgenlemede temel amaç farklı bakış açıları ile elde edilen sonuçları karşılaştırmaktır (Mayring, 2011). Diğer bir deyişle üçgenlemede iki veya daha fazla veri toplama yönteminin (görüşme ve gözlem gibi) iki yada daha fazla veri kaynağının (farklı grup üyeleriyle yapılan görüşmeler gibi) sonuçların karşılatırılmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda bir şeyin doğruluğu arttırmak için farklı bakış açısı ile bakmak anlamına gelen üçgenleme (Neuman, 2014), bir çalışmada tamamlayıcı bulgulara ulaşmak ve böylece araştırma sonuçlarının kapsamlı bir boyut almasını da olanak sağlamaktır. Yukarıda belirtilen sürece uygun olarak çalışmanın bu bölümünde yöntem olarak nitel araştırma yöntemi ve desen olarak içerik analizi seçilmiştir.

Nitel araştırmalar, olayları ve olguları doğal ortamları içinde betimleyerek katılanların bakış açılarını anlamak ve yansıtmak üzerine odaklanan tümevarımsal bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırma, ortaya konulan problemin çözümüne ilişkin sorgulayıcı, yorumlayıcı

ve problemin doğal ortamındaki biçimini anlamaya dönük neden-sonuç ilişkileri kurmayı (Karataş, 2015; Baltacı, 2018), birey ve örgütlerin çevrelerinde gelişen olaylardan nasıl etkilendiğini incelemeyi amaçlayan yorumlayıcı bir süreçtir (Guba ve Lincoln, 1994). Nitel araştırma ile konuya ilgi duyan kişilerin olayları; kendi görüşleri, bilimsel birikimleri, algıları, öncelikleri, tecrübeleri, demografik özellikleri ve hayata dair değer yargılarını ifade etmesi sağlanır (Guba ve Lincoln, 1994; Malterud, 2001; Shenton, 2004).

Bir araştırmacının nitel araştırma tekniklerini tercih etmesinin temel nedeni kişilerin belirli bir olaya, fenomene ve duruma ne tür anlamlar yüklediklerini veya nasıl nitelediklerini anlama çabasıdır (Ertugay, 2019). Diğer bir deyişle nitel bir araştırmada insanların olaylara dönük öznel bakış açılarının keşfedilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik de nicel araştırmalardan farklı olarak ele alınmaktadır. Guba ve Lincoln (1982) nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlikten öte inandırıcılığın önemine vurgu yapmış ve inandırıcılık için dört temel kriter belirlemiştir. Bu kriterler inanılabilirlik, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik olmak üzere sıralanmaktadır.

İnanılabilirlik, bulguların gerçekte ne düzeyde uyumlu olduğunu ifade etmektedir. Güvenilebilirlik, aynı bağlamda aynı katılımcılar ile aynı sonuçlara ulaşılmasına atıfta bulunmaktadır. Onaylanabilirlik, bulguların araştırmacının değil, katılımcının deneyim ve düşüncelerinden ileri geldiği ortaya koymaktadır. Son olarak aktarılabilirlik, bulguların başka bağlamlara ne düzeyde uyarlanabildiği ile ilgilidir. Yukarıda verilen bilgiler ışığında araştırmacının bu bölümünde Türkiye’de devlet ve vakıf üniversitelerinde İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı’nda çalışan öğretim üyelerinin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmada amaçlı örneklem yöntemine başvurulmasının sebebi nitel araştırmanın gücü amaç ve hedefleriyle uygun örneklem seçiminde kendisini göstermesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle nitel güç analizi doğru ve yeterli örneklemle konunun etkili bir biçimde ortaya konmasında gösterilir (Başkale, 2016).

Amaçlı örneklem yöntemi ile belirlenen 20 öğretim üyesine “Covid 19 salgını sürecinde ve sonrasında sizce yönetim alanındaki akademik araştırmalarda ne yönde değişimler ve yönelimler olabilir? Yönetim alanının geleceği ile ilgili öngörülerinizi paylaşır mısınız?” sorusu yöneltilmiş ve salgın riskleri göz önüne alınarak araştırmacılardan cevaplarını çevrimiçi anlık görüşme yöntemi ile iletmeleri istenmiştir.

Araştırmacının inanılabilirliğini arttırabilmek amacıyla katılımcıların göndermiş oldukları cevaplar okunmuş ve sonrasında kendileri ile yeniden iletişim kurularak ifadelerinin anlamı konusunda “teyid” alınmıştır. İlave olarak söz konusu 20 öğretim üyesi görüşü doküman haline getirilmiş ve tekrar edilen

temalardan yola çıkılarak tematik kodlamalar yapılmıştır. Söz konusu metinlerin ve tematik kodlamaların eleştirel bir gözle incelenmesi için uzman görüşüne başvurulmuştur. Söz konusu uzman incelemesi sonrasında araştırmacı ve uzman temalar üzerinde fikir birliği sağlamıştır.

Katılımcıların söylemleri, tematik kodlamalar eşliğinde Maxqda Plus 2020 programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda “*Esnek ve Uzaktan Çalışma, Örgütsel Unsurlar, Beşeri Unsurlar ve İnsan Kaynakları Uygulamaları*” olmak üzere dört ana kod belirlenmiştir. Söz konusu kodlardan “*Esnek ve Uzaktan Çalışma*” kodu altında alt kod bulunmazken, diğer üç ana kod altında alt kod yerleştirilmesi yapılmıştır. Çalışmada kullanılan tematik kodlamalar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Tematik Kodlamalar

Esnek ve Uzaktan Çalışma	Örgütsel Unsurlar	Beşeri Unsurlar	İnsan Kaynakları (İK) Uygulamaları
	Zaman Yönetimi	İş ve Yaşam Dengesi	Performans Değerleme ve Denetim
	Toplantı Yönetimi	Artan Cinsiyet Eşitsizliği	Hibrit Yapılar
	Örgüt Kültürü ve Kültürel Adaptasyon	Çalışanların Değişen Beklenti ve Talepleri	İşe Alım ve Oryantasyon
	Yeni İşyeri Olgusu	Algılanan Örgüt Desteği ve Algılanan Yönetici Desteği	
	Sanal Örgütler ve Sanal Takımlar	Liderlik Modelleri	
	Dijitalleşme	Örgütsel Bağlılık	
	Kurumsal İletişim	Çalışan Motivasyonu	

1.3.1. Kelime Bulutu

Kelime bulutları, katılımcıların görüşmelerinde en çok kullandıkları kelimelerden bir bulut oluşturmakta ve frekansı en yüksek kelimeyi bulutun ortasına yerleştirmektedir. Böylelikle okuyucu, katılımcıların en çok üzerinde durdukları temaya ilişkin öngörü edinmektedir. Aşağıda 20 uzman görüşü

çerçevesinde en çok kullanılan ve frekansları en yüksek olan kelimeler yer almaktadır.

Şekil 4: Kelime Bulutu

Uzmanların en çok vurgu yaptığı kelime “uzaktan” kelimesidir. 20 uzman katılımcı görüşünden elde edilen belgelerde toplam 23 kez uzaktan kelimesi kullanılmıştır. Bu bağlamda salgının “uzaktan” kelimesi ile birlikte esnek ve kurumdan uzak çalışma koşullarını ifade ettiği söylenebilir. Öte yandan uzaktan kelimesini takip eden diğer kelimeler dijitalleşme (8), evden (6), internet (6) ve sanal (6) olarak sıralanmaktadır. Diğer bir deyişle, uzmanlar salgının örgütlerin dijitalleşme sürecine girerek, internet üzerinden evden ve sanal ortamlarda iş yapma becerisine atıfta bulunarak açıklamalarda bulunmuşlardır.

1.3.2. Kod Bulutu

Katılımcılardan elde edilen veriler değerlendirilerek tekrar eden kelime ve ifadeler bulunmakta ve böylelikle temalar oluşturulmaktadır. Bu çalışmada tekrar eden kelime ve ifadelerden yola çıkılarak temalar oluşturulmuş ve söz konusu temalar eşliğinde kodlamalar yapılmıştır. Uzmanların değindiği temalardan yola çıkılarak oluşturulan kodların hangilerinin daha yaygın olduğunu tespit etmek amacıyla verilerin tematik kodlanmasından sonra elde edilen görsel bir araç olan kod bulutu oluşturulmuştur. Bu görsel araç yardımıyla çalışmada hangi kod veya kodların ön plana çıktığı okuyucuya sunulmaktadır. Aşağıda 20 uzman görüşünün tematik kodlanması sonrasında elde edilen kod bulutu sunulmaktadır.

Şekil 5: Kod Bulutu

Uzman görüşleri ışığında yapılan tematik kodlamalar yukarıda yer alan kod bulutunda görselleştirilmektedir. “Esnek ve Uzaktan Çalışma” kodu 20 belge içinde 14 kez kodlanarak en yüksek frekansa sahip olmuştur. Diğer bir deyişle uzmanlar görüşlerinde salgının esnek ve uzaktan çalışma biçimiyle ilgili söylemlerde bulunmuşlardır. “*Yönetim alanındaki araştırmaların özellikle uzaktan çalışma yöntemleri, işgörenlerin kontrolü ve izlenmesi, ücret sistemleri, performans değerlendirme gibi İK süreçlerinde yoğunlaştığını/yoğunlaşacağını düşünüyorum.*”, benzer bir biçimde “*Uzaktan çalışmanın şimdiden kalıcı olmaya başladığı örgütler, çalışanlarıyla daha önce sahip olduklarından farklı ilişkilere sahip olacaklar.*” ve “*Özellikle örgüt düzeyinde esnek çalışma, hibrit çalışma modellerine geçiş yaşanmıştır.*” gibi ifadeler söz konusu temaya örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte özellikle salgının örgüt hayatına getirdiği esnek ve uzaktan çalışma koşullarının kalıcı olabileceğine vurgu yapan uzmanlar, söz konusu durumun performans değerlendirme ve denetim noktasında da değişimleri gündeme getireceğini belirtmektedir. “*Performans ölçümleri, işgören seçme ve yerleştirme, işgören eğitimi, güçlendirme ve kariyer yönetimi politikalarının örgüt bazında gözden geçirilmesine neden olacaktır.*” söylemi bu değişim öngörüsüne örnek gösterilebilir.

Esnek ve Uzaktan çalışma kodunun hemen sonrasında 20 belgede 12 kez kodlanan “Dijitalleşme” kodu yer almaktadır. Uzmanlardan biri “*Covid-19 salgını ile birlikte artan işsizlik sorunu karşısında özellikle de dijitalleşme, robotlar ve yapay zekâ uygulamalarıyla insan gücünün nasıl bütünleştirilebileceğinin araştırılacağını da öngörüyorum*” ifadesini kullanarak dijitalleşme ve yapay zekâyı atıfta bulunmuştur. Benzer bir biçimde “*Söz konusu salgının, Endüstri 4.0’ın tartışıldığı ve gelişmiş ülkelerde uygulanmaya başlandığı bir döneme denk gelmesi de, dijital yetkinliklerin örgütlerde giderek*

artan şekilde dikkate alınması zorunluluğunu yarattı.” ifadesi ile örgütlerin dijital yetkinliklerini gözden geçirmeleri ve bu bağlamda yeni çalışmaların yapılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Salgın sonrasında dijitalleşme kadar önem arz eden bir diğer olgu ise örgüt kültürü ve kültürel adaptasyondur. Nitekim 20 uzman görüşünün bulunduğu belgelerde toplam 12 kez kodlanarak üçüncü en önemli kod olarak öne çıkmıştır. “Uzaktan çalışmaya geçen şirketlerde uzun vadede nasıl bir kültür evrimi olacağını bilemiyoruz. Bu bakımdan boylamsal çalışmaların hız kazanmasını bekliyorum.” ifadesine ek olarak “Örgüt kültürüne baktığımızda, artık kimse bir üniforma giymiyor ya da belli bir kıyafet yok. İnsanlar, iş arkadaşlarıyla yüz yüze gelemiyorlar ki öğle yemeğine gitmek bile bir çeşit örgüt kültürüdür. Klan veya hiyerarşi kültürüne sahip olanlar bu süreçten en çok etkilenen örgüt yapıları olacaktır.” ifadesi kültürel değişime vurgu yaparken, “Kolektivist kültürler, yüksek derecede sosyalliğe ve birlikteliğe, toplu hareket ederek destek bulmaya ihtiyaç duyarlar. Şu an ise dünya bir izolasyon sürecinden geçmektedir. Bu psikolojik ihtiyaç, iş performanslarını da olumsuz anlamda etkileyecektir. İletişim, iş yerinde mizah, bilgi aktarımı, hiyerarşi, çalışan ve lider arasındaki iletişim de bu süreçten etkilenmiş olup bundan sonrasını da etkileyecektir. Organizasyon yapısı esnek olmayan şirketler ve gelenekçi liderler bu durumdan en fazla zarar görenler olmuştur. Pandemi sonrası, liderler ve yöneticiler organizasyon yapılarını ve liderlik tiplerini değiştirmeyi göz önünde bulundurabilir.” ifadesi hangi kültür tiplerinin ne tür zorluklar yaşayacağı konusunda görüş belirten ve Örgüt Kültürü ve Kültürel Adaptasyon (9) kodu altında yer alan çarpıcı söylemlere örnek verilebilir.

1.3.4. Etkileşimli Hayat Ağacı

Etkileşimli hayat ağacı, katılımcıların en çok kullandığı söz ve/veya söz gruplarının devamında gelen ifadeleri bir ağacın dalları gibi görselleştirmektedir. Böylece okuyucu, katılımcıların odak noktasında tuttuğu temaya ilişkin söz ve/veya söz grupları ile hangi konuda bilgi vermek istediğini görebilmekte ve yorumlayabilmektedir. Uzaktan Çalışma ifadesinin ön plana çıktığı araştırmada katılımcıların uzaktan çalışma olgusunu hangi konu(lar) bağlamında ele aldığı ve hangileri ile ilişkilendirdiğini görebilmek amacıyla söylemlerin etkileşim ağacı çıkarılarak okuyucuya sunulmaktadır. Çalışmada, uzmanların tamamının Covid-19 salgını ile birlikte örgütsel hayata giren esnek ve uzaktan çalışmanın yarattığı/yaratacağı değişiklikler ve dönüşümler hakkında öngörülerde bulunduğu görülmektedir.

Şekil 6: Etkileşimli Hayat Ağacı

Sonuç

Bu çalışmada dünya üzerindeki birçok sektörü derinden etkileyen Covid-19 salgın sürecinin yönetim bilimine yansımalarını resmetmek, elde edilen verilerin güvenilirliğini arttırmak, araştırma konusuna derinlik ve farklı bakış açıları yansıtmak için (Toraman, 2021) nicel ve nitel araştırma desenleri birlikte kullanılmıştır. Araştırma yöntemi doğrultusunda önce Web of Science (WOS) ve Ulakbim Dergipark'tan toplanan veriler doğrultusunda nicel analizler yapılmış ve daha sonra araştırma konusunu derinleştirmek için yönetim alanında çalışma yapan 20 uzman bilim insanının görüşlerine başvurulmuş ve elde edilen veriler nitel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Bibliyometrik yöntem kullanılarak yapılan nicel analiz kapsamında, akademik veritabanlarında, yapılan taramalar sonucunda Web of Science (WOS) veri tabanında 1116 ve Ulakbim Dergipark ulusal veri tabanında 339 makaleye ulaşılmıştır. Ortak varlık analizlerinden co-word analizi sonucunda; Covid-19 salgın sürecine yönelik olarak yönetim alanında yapılmış uluslararası yazında yer alan çalışmalarda *kriz yönetimi*, *liderlik*, *cinsiyet çalışmaları*, *risk iletişimi*, *sosyal medya*, *küreselleşme*, *teknoloji kullanımı*, *kurumsal sosyal sorumluluk*, *uzaktan çalışma*, *tüketici davranışları* ve *iş ve aile dengesi* başlıklarının ön plana çıktığı görülmüştür. Ulusal veri tabanında yapılan çalışmalarda ise *kriz yönetimi*, *stratejik yönetim*, *kriz*, *tüketici davranışları*, *dijital dönüşüm*, *risk*, *risk yönetimi* ve *uzaktan çalışma* başlıklarının sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Buna göre her iki yazında da ortak olan *kriz*, *kriz yönetimi*, *dijitalleşme* ve *uzaktan çalışma* kavramlarının ele alındığı ifade edilebilir. Gerek ulusal gerekse de uluslararası yazında Covid-19'a ilişkin ilk çalışmalar öznellik ve kavramsal boyut oluşturulması üzerine yoğunlaşmıştır. Covid-19'a ilişkin gelecek çalışmalarının ise salgının etkilerini anlamaya ve değerlendirmeye yönelik olarak yapılan meta-analiz, meta-sentez, derleme ve içerik analizi biçimlerine evrilmesi beklenmektedir. Araştırma kapsamında uluslararası veri tabanında değerlendirmeye alınan çalışmaların büyük kısmının Amerika, İngiltere, Çin, Avustralya, Fransa, Kanada, Almanya ve İtalya'da yapıldığı görülmektedir. Türkiye'de yapılan ve uluslararası yazında yer alan çalışmaların belirtilen ülkelere göre daha az sayıda olduğu görülmüştür. Ortaya çıkması ve belirtilerinin hissedilmesinden sonra Covid-19 salgın sürecine yönelik ilk çalışmaların tıp ve biyoloji alanında yoğunlaştığı, ancak bu yoğunluğun zamanla sosyal ve beşeri bilimlere doğru kaydığı görülmüştür.

Bu çalışmanın yapıldığı dönem içerisinde Covid-19 salgını dünya genelinde devam etmekte, vaka artışlarında dalgalı bir seyir gözlenmekte, sosyal ve ekonomik kapanmalar kısmi olarak uygulanmakta ve salgına ilişkin aşılama çalışmaları yeni başlamakta olduğu için salgın sürecinin yönetim alanında oluşturduğu etkilerin tam olarak ortaya konulamadığı değerlendirilmektedir.

Yönetim alanında yapılacak gelecek araştırmalarında salgın sürecinin etkilerinin daha kapsayıcı olarak değerlendirilmesi için çalışma süresinin daha geniş bir zaman dilimini kapsaması, farklı veri tabanlarının araştırmaya dâhil edilmesi ve araştırmaların disiplinler arası yürütülmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde yönetim bilimcilerin öngörü ve beklentilerinin neler olduğu sorusuna cevap aramak üzere nitel araştırma yöntemi ve içerik analizi benimsenmiştir. Bu bağlamda yönetim alanında çalışan akademisyenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Amaçlı örneklem yöntemiyle alanda uzman olan 20 akademisyene “Covid 19 salgını sürecinde ve sonrasında sizce yönetim alanındaki akademik araştırmalarda ne yönde değişimler ve yönelimler olabilir? Yönetim alanının geleceği ile ilgili öngörülerinizi paylaşır mısınız?” soruları yöneltilmiştir. Uzmanlardan gelen görüşler tematik kodlama eşliğinde Maxqda Plus 2020 programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Uzmanların tamamı bundan sonra esnek ve uzaktan çalışma koşullarının örgütsel hayata kalıcı bir biçimde girdiğini ifade etmektedirler. Ayrıca söz konusu yeni iş yapma biçimi ile örgütsel ve beşeri unsurlar üzerinde önemli değişim ve dönüşümlerinde olacağına vurgu yapmaktadırlar. Bundan sonraki akademik çalışmaların da söz konusu “yeni” normal üzerinde yoğunlaşacağını belirtmektedirler. Örneğin, esnek ve uzaktan çalışan bireylerin örgütsel bağlılığı ve motivasyonu nasıl sağlanacağı noktasında çalışmalar beklenmektedir. Öte yandan özellikle beyaz yakalıların uzaktan çalışıyor olması, işyeri tanımında bir yenilik yapılmasını zorunlu hale getirecektir. Benzer bir biçimde uzaktan çalışan yöneticilerin, astlarını nasıl kontrol edecekleri; performans değerlendirme ve denetimde yeni kriterler belirlenirken oransal dağılımı neye göre yapacakları sorusu gündeme gelmektedir. Bu nedenle bu konuda akademisyenlerin pratik hayata öneri ve destek verecek çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Öte yandan uzmanlar; iş hayatına henüz girmekte olan yeni iş görenlerin seçimi, eğitimi, örgütsel adaptasyon süreci ve aidiyetleri için gereken örgüt kültürü unsurlarının nasıl sağlanacağı sorusuna cevap verecek çalışmaların gerekliliğini belirtmektedir. Nitekim salgın nedeniyle biraraya gelemeyen örgüt üyelerinin “yeni gelen”e söz konusu unsurlar hakkında aktarımda bulunması mümkün olamamaktadır. Diğer taraftan son dönemde gündeme gelen dijitalleşme, sanal takımlar, yapay zekâ ve Endüstri 4.0, Covid-19 salgını ile birlikte ele alınması gereken diğer önemli süreçler olarak göze çarpmaktadır.

Bu çalışmanın, bilim dünyasına göre uzun bir sürece yayılması beklenen pandemi döneminin henüz ilk yılında yönetim ve organizasyon alanında ortaya çıkan değişim, gelişim ve öngörülerin ifade edilmesi açısından literatüre önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Özellikle gelecekte pandemi sürecinin sonlanmasıyla birlikte ortaya konulacak çalışmaların, sürecin gelişimini kıyaslaması açısından bilim insanlarına faydalı olacağı

değerlendirilmektedir. Pandeminin ilk yılında ortaya konulan çalışmaların doğru bir bakış açısına sahip olup olmadığı, bilim insanlarının bu süreçteki öngörülerinin yerinde olup olmadığı gibi kıyaslamaları inceleyen bir bilim insanı bu çalışmayı baz alarak yola çıkabilir. Gerek kriz gerekse stratejik yönetim gibi önemli süreçlerin ilk adımlarının nasıl atıldığı ve gelecek öngörülerini konusunda literatüre ışık tutacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak gerek bilimsel çalışmaların içeriği gerekse bilim insanlarının öngörülerini, iş dünyasında ve akademik yazında yönetim alanında “yeni bir sürecin” başlaması gerektiğini doğrulamaktadır. Diğer bir deyişle araştırmacının ortaya koyduğu önemli noktalardan biri de yapılmış olan çalışmalar ile gelecekte yapılması olası çalışmaların odak noktaları benzerlik gösterecektir. Bu bağlamda aşağıda gelecek çalışmaların neler olabileceği konusunda öngörüler sunulmaktadır.

- Örneğin endüstriler ve çalışma şekilleri değişeceği için söz konusu yeni endüstrilere ve çalışma şekillerine uygun olan örgütsel yapıların tasarımı konusunda araştırmaların gündeme geleceği söylenebilir. Ticaret, eğitim, ilaç ve eğlence endüstrileri daha fazla “çevrimiçi” olacak ve bu nedenle yönetim araştırmacıları, söz konusu sektörler özelinde daha fazla çalışma yapacaklardır. Özellikle söz konusu endüstrilerde yer alan örgütlerin iş süreçlerini esnek ve uzaktan çalışma şartlarına göre yeniden düzenlemeleri, kriz yönetim süreçlerini gözden geçirerek çağın gereksinimlerine ve muhtemel kriz durumlarına göre sürekli güncel halde bulundurmaları önemli hale gelecek, örgütlerin teknoloji yatırımları artacak ve buna uygun yönetsel tarzlar üzerinde araştırmalar yönetim alanının odak noktası haline gelecektir.
- Covid-19 salgını ile oluşan “Yeni Normaller”, “Yeni Üretici Davranışları” ve “Yeni Tüketici Davranışları”na zemin hazırlayacağından “Yeni Örgütsel Süreçler” kaçınılmaz olacak ve “Yeni Dalga Liderlik Modelleri” üzerinde daha fazla araştırma yapılacaktır.
- Uzaktan ve esnek çalışma biçimleri ile gündeme gelen sürekli çalışma saatleri, bitmeyen-uzayan toplantılar ve bu nedenle motivasyonunu kaybeden çalışanların “çevrimdışı kaçış davranışları” irdelenecektir.

Kaynakça

- Aguinis, Herman, Isabel Villamor ve Kelly P. Gabriel (2020), "Understanding Employee Responses to Covid-19: A Behavioral Corporate Social Responsibility Perspective", *Management Research-The Journal of The Iberoamerican Academy of Management*, 18(4): 421-438.
- Anderson, Deirdre ve Clare Kelliher (2020), "Enforced Remote Working and The Work-Life Interface During Lockdown", *Gender in Management: An International Journal*, 35(7/8): 677-683.
- Antonacopoulou, Elena ve Andri Georgiadou (2020), "Leading Through Social Distancing: The Future of Work, Corporations and Leadership From Home", *Gender Work Organization*, (28):749-767.
- Aysan, Ahmet Faruk (2020), "Bildiğimiz Refah Devletini Yeniden Düşünmek: Covid-19 Salgınının Dünya Ekonomisini Etkilemesinde Belirsizlik ve Güven Kavramsallaştırması", Şeker, Muzaffer, Ali Özer ve Cem Korkut (Der.), *Küresel Salgının Anatomisi: İnsan ve Toplumun Geleceği* (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları): 523-544.
- Baltacı, Ali (2018), "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 231-274.
- Bapuji, Hari, Charmi Patel, Gökhan Ertuğ ve David Allen (2020), "Corona Crisis and Inequality: Why Management Research Needs a Societal Turn", *Journal Of Management*, 46(7): 1205-1222.
- Bartsch, Silke, Ellen Weber, Marion Büttgen ve Ariana Huber (2021), "Leadership Matters in Crisis-Induced Digital Transformation: How to Lead Service Employees Effectively During The Covid-19 Pandemic", *Journal of Service Management*, 32(1):71-85.
- Başkale, Hatice (2016), "Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenilirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1): 23-28.
- Battaglia, Daniele, Emilio Paolucci ve Elisa Ughetto (2020), "The Fast Response of Academic Spinoffs to Unexpected Societal and Economic Challenges. Lessons From The Covid-19 Pandemic Crisis" *R&D Management*, 51(2): 169-182.
- Berkhout, Suze G. ve Lisa Richardson (2020), "Identity, Politics, and The Pandemic: Why is Covid-19 A Disaster For Feminism(s)?", *History and Philosophy of the Life Sciences*, 42(4): 1-6.
- Bhattacharyya, Som Sekhar ve Shreyash Thakre (2021), "Coronavirus Pandemic and Economic Lockdown; Study of Strategic Initiatives and Tactical Responses of Firms", *International Journal of Organizational Analysis*, 29(5): 1240-1268.
- Carnevale, Joel B. ve Isabella Hatak (2020), "Employee Adjustment and Well-Being in The Era of Covid-19: Implications For Human Resource Management", *Journal of Business Research*, 116(2020): 183-187.
- Chou, Wen-Ying Sylvia, Anna Gaysynsky ve Robin C. Vanderpool (2020), "The Covid-19 Misinfodemic: Moving Beyond Fact-Checking", *Health Education & Behavior*, 48(1):9-13.
- Cobo, Manuel J., Antonio Gabriel López-Herrera, Enrique Herrera-Viedma ve Fransisco Herrera (2011), "Science Mapping Software Tools: Review, Analysis, and Cooperative Study Among Tools", *Journal of The American Society for Information Science and Technology*, 62(7): 1382-1402.
- Crane, Andrew ve Dirk Matten (2020), "Covid-19 And The Future of CSR Research. Journal Of Management Studies" *Journal of Management Studies*, 58(1): 280-284.
- Demir, Hüseyin ve Gülsün Erigüç (2018), "Bibliyometrik Bir Analiz ile Yönetim Düşünce Sisteminin İncelenmesi", *İş ve İnsan Dergisi*, 5(2): 91-114.

- Duddu, Praveen (2015), "Covid-19 Coronavirus: Top Ten Most-Affected Countries", <https://www.pharmaceutical-technology.com/features/covid-19-coronavirus-top-ten-most-affected-countries/> (15.01.2021).
- Ertugay, Fatih (2019), "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma/Esnek Desen Araştırması: Alana İlişkin Zorluklar, Sorunlar ve İmkânlar", *Nitel Sosyal Bilimler*, 1(1): 48-68.
- Fırat, Mehmet, Işıl Kabakçı Yurdakul ve Ali Ersoy (2014), "Bir Eğitim Teknolojisi Araştırmasına Dayalı Olarak Karma Yöntem Araştırması Deneyimi", *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1): 65-86.
- Foss, Nicolai J. (2020), "The Impact of the Covid-19 Pandemic on Firms' Organizational Designs", *Journal of Management Studies*, 58(1): 270-274.
- Glanzel, Wolfgang (2003), "Bibliometrics as a Research Field. A Course on Theory and Application of Bibliometric Indicators", Course Handouts, https://www.researchgate.net/publication/242406991_Bibliometrics_as_a_research_field_A_course_on_theory_and_application_of_bibliometric_indicators (10.01.2021).
- Grint, Keith (2020), "Leadership, Management and Command in The Time of The Coronavirus", *Leadership*, 16(3): 314-319.
- Guba, Egon G. ve Yvonna Sessions Lincoln (1982), "Epistemological and Methodological Bases of Naturalistic Inquiry", *Educational Communication and Technology*, 30(4): 233-252.
- Guba, Egon G. ve Yvonna Sessions Lincoln (1994), "Competing Paradigms in Qualitative Research", Denzin, Norman ve Yvonna Sessions Lincoln (Der.), *Handbook Of Qualitative Research* (Thousand Oaks, CA: Sage): 105-117.
- Guderian, Carsten C., Peter M. Bican, Frederik J. Riar ve Sarbani Chattopadhyay (2020), "Innovation Management in Crisis: Patent Analytics as a Response to The Covid-19 Pandemic", *R&D Management*, 51(2): 223-239.
- Hall, Michael C., Girish Prayag, Peter Fieger ve David Dyason (2021), "Beyond Panic Buying: Consumption Displacement And Covid-19", *Journal of Service Management*, 32(1): 113-128.
- Hammond, Lauren Elizabeth (2020), "The Costs of Covid-19: Loneliness, Coping and Psychological Distress in The United States Population", *Clinical Psychology Dissertations*, (Seattle Pacific University). Section B, No-Pagination.
- He, Hongwei ve Lloyd Harris (2020), "The Impact Of Covid-19 Pandemic on Corporate Social Responsibility and Marketing Philosophy", *Journal of Business Research*, 116: 176-182.
- International Monetary Fund (2020), "World Economic Outlook International Monetary Fund The Great Lockdown", <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020> (20.01.2020).
- Jones, Lora, Daniele Palumbo ve David Brown (2020), "Coronavirus: How The Pandemic Has Changed The World Economy" <https://www.bbc.com/news/business-51706225>, (25.01.2021).
- Karataş, Zeki (2015), "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1/1(2015): 62-80.
- Laatoa, Samuli, Najmul Islam, Muhammad Nazrul Islam ve Eoin Whelan (2020), "What Drives Unverified Information Sharing and Cyberchondria During The Covid-19 Pandemic?", *European Journal Of Information Systems*, 29(3): 288-305.
- Leonardi, Paul M. (2021), "Covid-19 and the New Technologies of Organizing: Digital Exhaust, Digital Footprints, and Artificial Intelligence in The Wake of Remote Work", *Journal of Management Studies*, 58(1): 249-253.

- Linan, Francesco ve Inmaculada Jaen (2020), "The Covid-19 Pandemic and Entrepreneurship: Some Reflections", *International Journal of Emerging Markets*, 17(5): 1165-1174.
- Makwana, Kirti ve Govind B. Dave (2020), "Work from Home: Experiences and Future Challenges- Indian Perspectives from Pandemic Coronavirus and Consequent Lockdown", *Gurukul Business Review (GBR)*, 16(2020): 76-91.
- Malterud, Kirsti (2001), "Qualitative Research: Standards, Challenges and Guidelines", *The Lancet*, 358(9280): 483-488.
- Mayring, Philipp (2011), *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*, (Ankara: Bilgesu Yayınları) (Çev. Adnan Gümüş ve M. Sezai Durgun).
- McCausland, Tammy (2020), "Covid-19's Impact on Globalization and Innovation", *Research-Technology Management*, 63(6): 54-59.
- Nadje, Al-Ali (2020), "Covid-19 And Feminism In The Global South: Challenges, Initiatives and Dilemmas", *European Journal Of Womens Studies*, 27(4): 333-347.
- Naeem, Muhammad (2020), "The Role of Social Media to Generate Social Proof as Engaged Society For Stockpiling Behaviour of Customers During Covid-19 Pandemic Qualitative Market Research", *An International Journal*, 24(3): 281-301.
- Najmul, Islam, Samuli Laato, Shamim Talukder ve Erkki Sutinen (2020), "Misinformation Sharing And Social Media Fatigue During Covid-19: An Affordance and Cognitive Load Perspective. Technological Forecasting and Social Change", *Technological Forecasting & Social Change*, 159(2020): 1-14.
- Neuman, W. Lawrence (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, (7th Edition) (Pearson Education Limited) (Essex).
- Ozkazanc-Pan, Banu ve Alison Pullen (2020), "Reimagining Value: A Feminist Commentary in The Midst Of The Covid-19 Pandemic", *Gender Work Organization*, 28:1-7.
- Özoran, Beris Artan (2020), "Covid-19 Salgınında Markaların Twitter Kullanımları Üzerine Bir İnceleme", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Salgın Hastalıklar Özel Sayısı*, 429-458.
- Öztürk, Mehtap ve Suudan Gökçe Gök (2020), "Covid-19 Döneminde Yönetim Yazındaki Araştırma Trendlerinin Bibliyometrik Analiz Yöntemi ile İncelenmesi", *Kapadokya Akademik Bakış*, 4(2): 73-89.
- Palumbo, Rocco (2020), "Let Me Go to The Office! An Investigation into The Side Effects of Working From Home on Work-Life Balance", *International Journal of Public Sector Management*, 33(6/7): 771-790.
- Pantano, Eleonora, Gabriele Pizzi, Daniele Scarpi ve Charles Dennis (2020), "Competing During a Pandemic? Retailers' Ups and Downs During The Covid-19 Outbreak", *Journal of Business Research*, 116 (2020): 209-213.
- Peck, Jessica A. (2021), "The Disproportionate Impact of Covid-19 On Women Relative To Men: A Conservation of Resources Perspective", *Gender Work&Organization*, 28(S2): 484-497.
- Safara, Fatemeh (2020), "A Computational Model to Predict Consumer Behaviour During Covid-19 Pandemic", *Computational Economics*, 59:1525-1538.
- Sang, Lee M. ve Trimi Silvana (2020), "Convergence Innovation In The Digital Age and In The Covid-19 Pandemic Crisis", *Journal of Business Research*, 123:14-22.
- Schieman, Scott, Philip J. Badawy, Melissa A. Milkie ve Alex Bierman (2020), "Work-Life Conflict During the Covid-19 Pandemic", *Sociological Research For a Dynamic World*, 7(2021):1-19.

- Sharmaa, Piyush, T.Y. Leungb, Russel P.J. Kingshottc, Nebojsa S. Davicikd ve Silvio Cardinali (2020). "Managing Uncertainty During A Global Pandemic: An International Business Perspective", *Journal of Business Research*, 116(2020): 188–192.
- Shenton, Andrew (2004), "Strategies For Ensuring Trustworthiness in Qualitative Research Projects", *Education For Information*, 22(2): 63-75.
- Skahill Connor (2020), *The Relationship Between Covid-19 And The Media: Measuring Current Audience Media Behavior and Reaction to Covid-19 News*, The George Washington University, Yüksek Lisans Tezi, Washington. <https://www.proquest.com/docview/2479729253?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true> (13.12.2022).
- Toraman, Sinem (2021), "Karma Yöntemler Araştırması: Kısa Tarihi, Tanımı, Bakış Açıları ve Temel Kavramlar", *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(1): 1-29.
- Van Eck, N.J., Nees Jan ve Ludo Waltman (2014). "Visualizing Bibliometric Networks." Ying Ding, Ronald Rousseau, Dietmar Wolfram (Der.), *Measuring Scholarly Impact*. (New York City: Springer): 285-320.
- Vengerfeldt Pille Pruulmann (2020), "The Ways of Knowing the Pandemic with the Help of Prompted Autoethnography", *Qualitative Inquiry*, 27(7):812-819.
- Verma, Surabhi ve Anders Gustafsson (2020), "Investigating The Emerging Covid-19 Research Trends in The Field of Business and Management: A Bibliometric Analysis Approach", *Journal of Business Research*, 118(2020): 253-261.
- Waltman, Ludo ve Nees Jan Van Eck (2012), "A New Methodology For Constructing a Publication-Level Classification System of Science", *Journal of the American Society For Information Science and Technology*, 63(12): 2378–2392.
- World Health Organization (2020), https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (15.12.2020).
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2008), *Nitel Araştırma Yöntemleri*, (6. Baskı) (Ankara: Seçkin Yayıncılık).
- Zupic, Ivan ve Tomaz Cater (2015), "Bibliometric Methods in Management and Organization", *Organizational Research Methods*, 18(3): 429-472.